

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

*Комарук І. А.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

КОНВЕНЦІЯ ПРО МІЖНАРОДНЕ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДІТЕЙ ТА ІНШІ ФОРМИ СІМЕЙНОГО УТРИМАННЯ: ЧИ ЗНАЙДЕНО ШЛЯХ ДО УСПІХУ

У цій статті автор розглядає Конвенцію про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання, зосереджує увагу на основних положеннях Конвенції та визначає перспективи її ратифікації Україною.

Ключові слова: міжнародне стягнення аліментів на дітей, Центральні органи, співробітництво держав, визнання і виконання рішення про стягнення аліментів, безоплатна правова допомога.

Захист дітей є одним з основних завдань міжнародного співробітництва взагалі та Гаазької Конференції з міжнародного приватного права зокрема. В цьому контексті стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання є головними елементами. Вірно і те, що проблеми, які виникають з відносин утримання можуть виникати і з інших сімейних відносин, відносин батьківства, шлюбних відносин та відносин споріднення. Але велика кількість позовів, пов'язаних з утриманням, мають відношення і до дітей. У період після Другої Світової війни було укладено три конвенції щодо зобов'язань по утриманню. По-перше, у 1956 році була укладена Нью-Йоркська Конвенція про стягнення аліментів за кордоном. По-друге, у 1956 році була укладена Гаазька конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань щодо дітей та у 1958 році – Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання дітей. Ці конвенції були переглянуті та доповнені Гаазькою конвенцією про визнання та виконання рішень стосовно зобов'язань по утриманню 1973 року та Гаазькою конвенцією про право, що застосовується до аліментних зобов'язань 1973 року [1, 18-19].

Гаазька конференція з міжнародного приватного права не зупинилась на досягнутому і у 2007 році була прийнята нова Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання. Зазначена Конвенція не достатньо відома в Україні, проте вона заслуговує на увагу у зв'язку з тим, що Конвенція у майбутньому створить єдиний механізм стягнення аліментів за кордоном у більшості держав світу. Актуальність статті полягає в тому, що досягнення Конвенцією максимального поширення у світі відповідає інтересам України, оскільки дозволить гарантувати можливість особам, що проживають в Україні, у першу чергу, громадянам України одержувати аліменти з-за кордону у спрощеному порядку завдяки налагодженому механізму взаємодії центральних органів держав та інших компетентних органів.

Новизна роботи полягає у тому, що наразі відсутній комплексний аналіз положень Конвенції українськими та російськими науковцями.

Слід зазначити, що Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші

форми сімейного утримання 2007 року є об'єктом дослідження ряду зарубіжних науковців В. Дункан, В. Андреа, П. Бомонт, А. Боррас, С. Парра, Й. Хірш та ін.

Метою цієї статті є аналіз положень Гаазької конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання 2007 року, встановлення правової природи відносин, на які поширює свою дію, а також визначення перспектив її ратифікації Україною.

23 листопада 2007 року на 21-й Дипломатичній сесії Гаазької конференції з міжнародного приватного права у м. Гаага було схвалено та прийнято Конвенцію про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання, прийняттю якої передувала п'ятирічна робота з розробки проекту Конвенції. Делегація України на чолі із заступником Міністра юстиції Валерією Лутковською взяла участь у роботі 21-ї Дипломатичної сесії ГК МПрП разом з делегаціями 70 держав та 8 міжнародних організацій.

Також поряд з Конвенцією був прийнятий Протокол про право, що застосовується до зобов'язань про утримання. Зазначений Протокол становить окремий інструмент міжнародного приватного права, що стосується аліментів у сімейних правовідносинах, і визначає право, що застосовується до зобов'язань про утримання.

Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання 2007 року складається з 9 розділів: Цілі, сфера застосування та визначення понять; Співробітництво на адміністративному рівні; Подання заяв через Центральні органи; Визнання та виконання; Примусове виконання Державою, яку запитують; Органи державної влади; Загальні положення; Заключні положення.

Розділ I Конвенції (Сфера дії та визначення понять) перш за все, включає цілі Конвенції. По-друге, у ст. 2 викладена фактична мета Конвенції, яку так довго обговорювали протягом підготовки до Конвенції. Нарешті, у ст. 3 наводяться деякі визначення понять.

Розділ II (Співробітництво в адміністративній сфері) включає положення, що стосуються центральних органів влади, у тому числі, їх призначення, функції та судові витрати. Також тут передбачені інші, ніж заяви, спеціальні міри допомоги.

Розділ III (Подача заяв через центральні органи влади) визначає типи заяв, що приймаються згідно цієї Конвенції. Також тут викладені вимоги щодо змісту заяв та описані процедури, які необхідно провести для передачі, отримання та розгляду заяви. На додаток, у Розділі III містяться ключові положення, метою яких є гарантування ефективного доступу до процедур, передбачених у Конвенції.

Розділ V (Визнання та примусове виконання) містить перехідні положення про визнання та примусове виконання рішень. Їх суттю є визнання та примусове виконання іноземного рішення до того, як буде застосований примус *stricto sensu*, що є предметом Розділу VI (Примусове виконання запитованою Державою).

У Розділі VII (Органи державної влади) роз'яснюється, що для цілей визнання та примусового виконання рішень за ст. 10(1), поняття “ кредитор ” включає орган державної влади за певних обставин.

Розділ VIII містить загальні положення, тоді як у Розділі IX викладені заключні положення.

Які ж можливості відкриває Конвенція для її майбутніх учасників, у тому числі й для України? Для розгляду зазначеного питання зупинимося на деяких основних положеннях нової Конвенції.

Цілі та завдання Конвенції. Розпочавши розробку нового міжнародного

інструменту, Постійне Бюро ГК МПП поставило за мету досягнення Конвенцією наступних цілей: стати масштабним документом, який стосується визнання і виконання зобов'язань про утримання та базується на найефективніших положеннях існуючих конвенцій; врегулювати питання співробітництва державних органів; врахувати майбутній розвиток на національному і міжнародному рівнях системи стягнення аліментів та можливостей, які виникають завдяки розвитку інформаційних технологій; поєднати максимальну ефективність з гнучкістю, яка необхідна для ратифікації якомога більшою кількістю держав.

Гаазька Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання від 23 листопада 2007 базується на узагальненні і вивченні практики застосування, а також на ґрунтовному аналізі позитивного досвіду та прогалин у регулюванні Гаазької Конвенції про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання дітей від 15 квітня 1958, Гаазької Конвенції про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 2 жовтня 1973 та Нью-Йоркської Конвенції ООН про стягнення аліментів за кордоном 1956 року, які на сьогодні є найпоширенішими у світі міжнародними інструментами у сфері стягнення аліментів, так само як й інших міжнародних документів, що мають регіональний характер. Згідно ст. 48 та 49 Гаазької Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання від 23 листопада 2007 вона повинна замінити вже існуючі вищезазначені Конвенції у сфері зобов'язань про утримання.

Таким чином, стає очевидним, що завданням цієї Конвенції, по суті, є створення універсального механізму, який би поєднував адміністративну і судову системи визнання і виконання рішень щодо зобов'язань про утримання, а також надання дозволу застосовувати положення Конвенції у державах з різними правовими системами. Чи стане Конвенція ефективною, покаже час. Які ж можливості відкриває Конвенція для її майбутніх учасників, у тому числі для України? Зупинимось на деяких основних положеннях нової Конвенції [2].

Сфера дії Конвенції. Гаазька Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання від 23 листопада 2007 застосовуватиметься до зобов'язань про утримання: на дитину, віком до 21 року та на одного із подружжя.

Відповідно до ст. 2 п. 3 Конвенції Договірною державою, яка є стороною Конвенції може поширити її застосування на будь-які зобов'язання про утримання, що впливають з сімейних відносин, батьківства, шлюбу або родинних зв'язків. Конвенцією передбачено можливість обмежувати вік дитини, до якої застосовуються її положення, 18 роками, шляхом внесення відповідних застережень.

Співробітництво держав на адміністративному рівні. Важливість ефективною та плідною співпраці в адміністративній сфері для успіху Конвенції була визнана на всіх сесіях Спеціальної Комісії під час переговорів. Зараз це відображено у цілях Конвенції у ст. 1 а).

У своїй доповіді “На зустріч новому універсальному документу про міжнародне відновлення підтримки дітей та інших форм утримання сім'ї” Вільям Дункан, замісник Генерального Секретаря, висловив думку, що співпраця в адміністративній сфері буде необхідним та, можливо, найважливішим елементом у новому документі щодо міжнародного відновлення утримання [5, 13]. В обговореннях на зустрічах Спеціальної Комісії у 2004 році був схвалений гармонізований та послідовний підхід до співпраці, який вперше був використаний у Нью-Йоркській Конвенції про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 року. Стало зрозумілим, що для досягнення цієї мети буде

необхідно скласти прозорий та детальний список органів центральної влади. При цьому, необхідно дотримуватись рівноваги між специфікою та гнучкістю в описі того, як ці функції повинні виконуватися.

Експерти погодилися, що сучасна система міжнародного відновлення підтримки дітей та інших форм сімейного утримання є надзвичайно складною, та, що положення щодо співпраці в адміністративній сфері повинні бути переглянуті та відповідним чином проаналізовані [3, 10]. Ефективна та плідна співпраця в адміністративній сфері є наріжним каменем цієї Конвенції для досягнення простої, економної та швидкої системи для міжнародного відновлення підтримки дітей, для співробітництва центральних органів держав, який при цьому дозволить знизити вартість процедури для заявника.

В Доповіді Дункана, замісника Генерального Секретаря, були перелічені цілі сучасної системи співпраці в адміністративній сфері. Вона повинна: (a) швидко передавати запити; (b) бути ефективною у світлі порівняння адміністративних витрат зі здобутим утриманням; (c) бути достатньо гнучкою, щоб забезпечити співпрацю між дуже різними національними системами; (d) ефективною в тому плані, щоб запобігти непотрібних або складних формальностей чи процедур; (e) зручною для користувача, та (f) повинна гарантувати, що зобов'язання, покладені на Держави, що домовляються, не є надто обтяжуючими [5, 16].

Отже, Конвенція врегульовує питання адміністративного співробітництва держав при її виконанні. Кожна Договірна держава призначає Центральні органи для виконання відповідних функцій, передбачених Конвенцією [2].

У ст. 6 Конвенції визначено наступні функції Центральних органів: передача та отримання клопотань; надання та сприяння в отриманні правової допомоги, якщо цього вимагають обставини; установлення місцезнаходження боржника або інформації про його доходи; надання документів та сприяння здійсненню належних виплат аліментів, якщо потрібно шляхом застосування медіації, методів мирного врегулювання конфліктів; допомога при визначенні батьківства, якщо це потрібно для отримання аліментів; взаємодія з метою налагодження співпраці між компетентними органами держав для виконання Конвенції, а також вирішення проблемних питань, що виникають при виконанні Конвенції. Водночас, не виключається можливість делегування деяких функцій іншим органам чи організаціям.

У Конвенції передбачається, що заявники звертаються з відповідними заявами про стягнення аліментів через Центральні органи держав. По-перше, це гарантує заявнику отримання компетентної допомоги, по-друге дозволяє Центральним органам взаємно контролювати хід просування справи.

Потрібно підкреслити, що Конвенція не позбавляє заінтересовану особу права безпосередньо звертатися із відповідною заявою до компетентного органу (суду або адміністративного органу), не залучаючи Центральні органи. Проте, у таких випадках положення Конвенції застосовуються не повністю.

До положень Конвенції, які спрямовані на покращення та полегшення співробітництва, можна віднести ті, що передбачають запровадження спеціальних формулярів, які використовуються для повідомлень Центральними органами, а також ті, що визначають орієнтовний перелік даних, які як мінімум включаються до заяви, яка складається заявником, перелік додаткової інформації та супровідних документів. Все це має сприяти уніфікації процесів звернення із заявами щодо стягнення аліментів.

Питання щодо подання заяв через Центральні органи. У Розділі 3 Конвенції вирішується широке коло питань, які виникають у процесі стягнення аліментів за кордоном.

Так, згідно ст. 10 Конвенції особа, яка претендує на отримання аліментів, може подати заяву:

а) про визнання або визнання і виконання рішення про стягнення аліментів;

б) про виконання рішення, прийнятого або визнаного в запитованій Державі;

с) про прийняття рішення про стягнення аліментів в запитованій Державі, коли немає ніякого існуючого рішення (одночасно може порушуватися питання про встановлення батьківства, коли це необхідно);

д) про прийняття рішення про стягнення аліментів в запитованій Державі, якщо визнання і виконання рішення там неможливе або відмовлено через брак підстав для визнання і виконання;

е) про зміну рішення, винесеного в запитованій Державі;

ф) про зміну рішення, винесеного в іншій державі, ніж запитована Держава.

Особа, яка сплачує аліменти (боржник) може на підставі Конвенції подати заяву про:

а) зміну рішення, винесеного в запитованій Державі;

б) зміну рішення, винесеного в іншій державі, ніж запитована Держава [4].

Потрібно підкреслити те, що згідно ст. 8 Конвенції кожен Центральний орган несе свої власні витрати по застосуванню цієї Конвенції і не вимагає від заявника оплати за надані послуги.

У ст. 14 визначено один із ключових моментів цієї Конвенції: забезпечення ефективного доступу заявника до безоплатної правової допомоги. З цією метою Конвенція врегульовує основні принципи надання правової допомоги, визначає її обсяг і порядок надання.

У Розділі 4 Конвенції містяться положення про випадки, коли право звернутися з відповідною заявою про стягнення аліментів може бути обмежено. Особа, яка винна аліменти (боржник), не може порушити справу про зміну рішення або ухвалення нового рішення ні в якій іншій Договірній державі, до тих пір, поки особа, на користь якої стягуються аліменти (кредитор), має місце постійного проживання в Договірній державі, в якій було ухвалено рішення про стягнення аліментів.

Визнання та виконання рішень про стягнення аліментів. У ст. 20 Конвенції визначено умови, за яких рішення про стягнення аліментів прийняте судом або адміністративним органом в одній Договірній Державі (Державі походження), визнається та виконується в іншій Договірній Державі, а у ст. 21 зазначається, що якщо запитована Держава не може визнати чи виконати цілком усе рішення, тоді вона визнає чи виконує відокремлювану частину рішення, яку вона може визнати чи виконати.

У ст. 22 Конвенції наведені підстави для відмови у визнанні та виконанні рішень про стягнення аліментів. Отже, у визнанні та виконанні рішення завжди може бути відмовлено: якщо визнання та виконання рішення є явно несумісним з публічним порядком ("ordre public") запитованої Держави; якщо мали місце порушення процесуального порядку розгляду справи; якщо триває провадження між тими самими сторонами і про той самий предмет; вже прийнято інше рішення є несумісним з рішенням, постановленим між тими самими сторонами і про той саме предмет, за умови, що це останнє рішення відповідає умовам, необхідним для його визнання та виконання у запитованій Державі [4].

У Конвенції 2007 року розглядається також питання, що у деяких державах рішення про стягнення аліментів приймають не суди, а адміністративні органи. Визнання і виконання таких рішень також стане можливим завдяки Конвенції, яка

прирівнює їх у даному випадку до судових рішень.

Потрібно підкреслити те, що Конвенція застосовується і до угод сторін про утримання, які підлягають визнанню і виконання так само як і рішення судів. Передумовою є лише те, що така угода повинна визнаватися національним законодавством тієї держави, в якій вона укладена (Наприклад, стаття 78 Сімейного кодексу України надає подружжю право укласти договір про надання утримання одному з них, а стаття 189 цього Кодексу надає право батькам укласти договір про сплату аліментів на дитину) [2].

Висновки. Отже, що результатом 21-ої Дипломатичної сесії Гаазької конференції з міжнародного приватного права стало утворення нового міжнародно-правового інструменту, що встановлює правовий режим, за яким рішення про стягнення аліментів за кордоном, ухвалені в одній державі-учасниці, підлягають визнанню та виконанню за уніфікованою процедурою в інших державах-учасницях Конвенції.

Конвенція має спростити порядок звернення за кордон з позовами про стягнення аліментів. Держава, залежно від її правової системи, може застосовувати Конвенцію в повному обсязі або обмежитись її положеннями стосовно стягнення аліментів на дітей.

Гнучка система приєднання до Конвенції дозволяє очікувати, що Конвенція у майбутньому створить єдиний механізм стягнення аліментів за кордоном у більшості держав світу. На сьогодні її підписали США та Буркіна Фасо. Підписання Конвенції з боку США свідчить про намір цієї держави нарешті стати учасницею багатостороннього правового механізму стягнення аліментів, адже до сьогодні США не була стороною жодної конвенції з питань аліментів.

Попередній аналіз положень Конвенції засвідчує, що приєднання України до Конвенції не вимагатиме внесення змін до чинного національного законодавства.

Для України існування нових міжнародних документів універсального характеру, розроблених з урахуванням практики здійснення інших міжнародних договорів у цій сфері, матиме особливо важливе значення з огляду на можливість врегулювання питань щодо визнання та виконання іноземних судових рішень, що стосуються аліментних зобов'язань.

Використані джерела:

1. Alegria Borrás and Jennifer Degeling. Draft Explanatory Report on the Hague preliminary draft Convention on the international recovery of child support and other forms of family maintenance (+ Spanish translation), Prel. Doc. No 32 of August 2007, para. 18-24 http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=4139&dtid=35
2. *Сніжко Марія*. Нова Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей <http://www.minjust.gov.ua/0/13304>
3. Report on the First meeting of the Special Commission on the International Recovery of Child Support and other forms of Family Maintenance (5-16 May 2003), Prel. Doc. No 5/2003, para. 10 http://www.hcch.net/upload/wop/maint_pd05e.pdf
4. Übereinkommen über die internationale Geltendmachung der Unterhaltsansprüche von Kindern und anderen Familienangehörigen <http://www.hcch.net/upload/german.html>
5. *William Duncan*. Towards a New Global Instrument on the International Recovery of Child Support and other Forms of Family Maintenance Prel. Doc. No 3 of April 2003, para. 13, 16 http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=4108&dtid=35

Комарук І. А. Конвенція о міжнародном взыскивании алиментов на детей и другие формы семейного содержания: найден ли путь к успеху?

В этой статье автор рассматривает Конвенцию о международном взыскивании алиментов на детей и другие формы семейного содержания, сосредотачивает свое внимание на основных положениях Конвенции и также определяет перспективы ее ратификации Украиной.

Ключевые слова: международное взыскивание алиментов на детей, Центральные органы, защита детей, сотрудничество государств, признание и исполнение решений о взыскивании алиментов, бесплатная правовая помощь.

Komaruk I. A. The Hague Convention on the international recovery of child support and other forms of family maintenance: have we found a way to success?

In this article the author researches the Hague Convention on the international recovery of child support and other forms of family maintenance and draws her attention to the main principles of the Convention as well as determines the prospects of possible ratification of the Convention by the Ukraine.

Key words: Protection of Children, Co-Operation in Respect of Intercountry Adoption, Central Authorities, Co-Operation in Respect of Intercountry Adoption, the best interests of the child.

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

*Барановський В. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
Галич Г. А.
вчитель фізики ЗНЗ № 318,
Грищенко С. М.
Європейський університет*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ З МОЛЕКУЛЯРНОЇ ФІЗИКИ

У статті розглядаються деякі аспекти екологічного виховання школярів, аналізуються фізичні задачі з економічним змістом.

Ключові слова: економічне виховання, навчальний заклад, фізичні задачі з економічним змістом.

Вступ. На даному етапі розвитку освіти в Україні досить поширеним у навчальному процесі є створення спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій або просто окремих спеціалізованих класів на базі загальноосвітньої школи.

Практика роботи шкіл, ліцеїв, гімназій переконує, що ефективність економічної підготовки школярів зростає тоді, коли вони в доступній формі одержують знання основ економіки, мають уяву про госпрозрахунок, менеджмент, виробничу програму, про фактори підвищення продуктивності праці. [1] Особливу важливу роль відіграють ті об'єднання учнів, участь у яких пов'язана з раціоналізаторською та дослідницькою діяльністю, реальними економічними відносинами, що передбачають практичне використання грошей, бартерні зв'язки.